

2. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України (334/94-ВР) у редакції від 22.05.97 р. № 283/97-ВР (283/97-ВР), із змінами та доповненнями, до внесення в нього змін Законом України від 24.12.2002 р. N 349-IV (349-15)// www.nau.kiev.ua.

3. П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати": Затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87.

4. П(С)БО 21 "Вплив змін валютних курсів": Затв. наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. № 193.

5. Порядок складання декларації про прибуток підприємства: Затв. наказом ДПАУ від 08.07.97 р. № 214.

6. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050 106 «Облік і аудит» / Ф.Ф. Бутинець, І.В. Жиглей, В.М. Пархоменко; За ред. Ф.Ф. Бутинця. – 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2001.

7. Лисенков Ю.М., Педь І.В. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. – К.: Зовнішня торгівля, 2004.

Надійшла 05.01.2009 р.

УДК 658.153

С. В. ДУБРОВСЬКА

Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ ЩОДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ОБОРОТНІ КОШТИ»

У статті викладено результати досліджень сутності поняття «оборотні кошти», на підставі яких виділено підходи щодо його тлумачення, які склалися в сучасній науковій думці, що дало змогу згрупувати погляди вчених і економістів та запропонувати більш точне визначення поняття «оборотні кошти». У ході дослідження було доведено нетотожність понять «оборотні кошти», «оборотні активи», «оборотний капітал».

In the paper there have been stated the research results of the notion «circulating assets», whereupon there have been underlined the approaches to its interpretation, which are now in the modern science, that allowed to group the viewpoints of scientists and economists, and to suggest the more exact definition of the notion «circulating assets». While exploring, there has been proved the non-identity of the notions «circulating assets», «circulating activities», «circulating capital».

Постановка проблеми. У зв'язку з кризовими явищами, що відбуваються в Україні на цей час, першорядного значення для вітчизняних підприємств набувають питання ефективного управління оборотними коштами, адже від якості управління ними залежить безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, ліквідність підприємства та його платоспроможність.

Проблеми ефективного управління оборотними коштами потребують попереднього розгляду економічного розуміння поняття «оборотні кошти», яке з одного боку, має визначити сутність такого управління в сучасних умовах господарювання, а з іншого – його значення для забезпечення ефективного функціонування українських підприємств.

Тому доцільно дослідити існуючі позиції відомих науковців щодо розуміння сутності «оборотних коштів» та суміжних понять.

Аналіз останніх досліджень. В сучасній літературі проблеми трактування поняття «оборотні кошти» розглядаються багатьма українськими вченими: В. С. Сухарський [1], О. С. Іванілов [2], О.Г. Білейченко [3], А. М. Поддєрьогін [4], Я. В. Гур'єва [5], Г. О. Швиданенко, С. Ф. Покропивний, С. М. Клименко [6] та зарубіжними вченими: Л. О. Роштейн [7], Н. Б. Єрмасов [8], В. Н. Смагін [9].

Аналіз наукових досліджень виявив, що в сучасній економічній теорії термін «оборотні кошти» ототожнюється з термінами «оборотні активи» та «оборотний капітал». Серед науковців проблемою дослідження суміжних понять та їх взаємозв'язку займалися М. Д. Білик [10], О. В. Коновалова [11], В. А. Познаховський [12], Г. Б. Тітаренко [13], А. М. Карбовник [14], В. Г. Маргасова [15], С. В. Калабухова [16], Я. Б. Дропа [17].

Результат аналізу останніх досліджень та публікацій свідчить, що в сучасній економічній теорії та практиці існує неоднозначність підходів до визначення економічної сутності оборотних коштів, а також неточність щодо ототожнення суміжних понять.

Мета статті. Дослідження існуючих теоретичних положень щодо тлумачення поняття «оборотні кошти» для уточнення цього поняття, а також аналіз взаємозв'язку між поняттями «оборотні кошти», «оборотні активи», «оборотний капітал».

Виклад основного матеріалу. Оборотні кошти – складна категорія економічної науки. Цим

пояснюється наявністю значної кількості концепцій її якісного змісту на різних етапах історичного розвитку суспільства.

Треба зазначити, що у літературі також зустрічається поняття «оборотні засоби» (В. С. Сухарський [1]) та «обігові кошти» (Я. В. Гур'єва [5]), під яким розуміють те ж, що під оборотними коштами визнають інші автори. Однак таке визначення є некоректним перекладом з російської мови терміну «оборотные средства». Слово «средства» в російській мові має два значення:

- 1) сукупність грошей, кредитів, капіталів; знаряддя для здійснення якої-небудь діяльності;
- 2) способи дії для досягнення будь-чого.

В даному випадку мова йде про перше значення даного слова і тому доцільним є переклад «оборотные средства» на «оборотні кошти», оскільки «засоби» висвітлюють значення слова «средства» в другому випадку.

Таким чином, термін «оборотні кошти» будемо вважати основоположним.

Проведений нами аналіз визначень сутності поняття «оборотні кошти» у спеціальній економічній літературі свідчить про те, що науковій літературі властива неоднозначність поглядів та відсутність єдиного його розуміння авторами.

Виходячи з широкого кола позицій науковців щодо тлумачення поняття «оборотні кошти», виникає необхідність провести їх групування, яке дозволяє виділити п'ять підходів.

Перша група науковців: О. С. Іванілов, Т. Б. Кушнір, В. А. Фурса, Г. С. Жиликова, О. Г. Білейченко, А. М. Поддєрьогін, Я. В. Гур'єва визначають оборотні кошти як грошові кошти, авансовані для утворення оборотних виробничих фондів і фондів обігу та вказують на економічну єдність обігових виробничих фондів і фондів обігу. Такий підхід, на думку автора, виявляє найбільш суттєві ознаки цієї економічної категорії: по-перше, об'єктивну необхідність даної категорії в умовах функціонування товарно-грошових відносин; по-друге, вартісну природу обігових коштів як провідну їх форму; по-третє, авансований характер обігових коштів; по-четверте, економічну єдність обігових виробничих фондів і фондів обігу; по-п'яте, планомірність кругообігу ресурсів підприємства

Окремо слід виділити позицію провідного вченого В. С. Сухарського, який є представником другого підходу. В.С. Сухарський визначає оборотні кошти як сукупність оборотних фондів та фондів обігу у грошовій формі. Таке формулювання є невизначеним, оскільки не відображає суті досліджуваної категорії, тобто даний підхід не підкреслює авансований характер та планомірність кругообігу.

До третьої групи науковців належать Н. Б. Єрмасова та В. Н. Смагін, які під оборотними коштами розуміють інвестовані засоби у поточні операції підприємства. Цей підхід вважається загальним і не розкриває сутність та економічну природу оборотних коштів.

Згідно з четвертим підходом, представником якого є Л. О. Роштейн, оборотні кошти – це грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні об'єднання для створення запасів сировини, матеріалів та інших матеріальних цінностей. Такий підхід є не зовсім коректним, оскільки запаси сировини, матеріалів, інших матеріальних цінностей та дебіторська заборгованість, як і грошові кошти включаються до складу оборотних коштів.

П'ята група економістів: Г. О. Швиданенко, С. Ф. Покропивний, С. М. Клименко – пропонує розглядати оборотні кошти як сукупність грошових коштів, необхідних для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу. Але даний підхід є не зовсім коректним, оскільки грошові кошти – це і є складова оборотних коштів.

Оцінка визначень різними авторами оборотних коштів свідчить про найбільш обґрунтовану точку зору першої групи науковців, які розглядають оборотні кошти як сукупність коштів підприємства, що авансуються на створення оборотних фондів та фондів обігу і забезпечення їх неперервного кругообігу.

Таким чином виявлено, що в економічній літературі існують різні підходи до визначення сутності оборотних коштів. Ці підходи узагальнено у табл. 1.

В процесі дослідження було виявлено, що деякі науковці поняття «оборотні кошти» ототожнюють з поняттями «оборотні активи» та «оборотний капітал». Це розмаїття термінів певною мірою позначається і на трактуванні цього поняття окремими авторами.

У зв'язку з цим виникає необхідність визначитися із сутністю даних понять та встановити їх зв'язок з поняттям «оборотні кошти».

Базуючись на проведеному дослідженні сутності понять «оборотні кошти», «оборотні активи», «оборотний капітал» та їх взаємозв'язку можна зазначити, що деякими науковцями [5, 11] оборотні кошти розглядаються окремо від суміжних понять «оборотні активи», «оборотний капітал».

О. В. Коновалова розглядає оборотні активи як сукупність грошових коштів, їх еквівалентів та товарно-матеріальних цінностей, які перебувають у постійному русі, обслуговуючи господарську діяльність підприємства протягом операційного циклу та вважає неприпустимим ототожнювати поняття «оборотний капітал» і «оборотні кошти», проте зазначає, що оборотні кошти і оборотні активи – це одне й те саме [11, с. 8]. Пояснюючи це тим, що оборотні кошти не можна розглядати одночасно і як ресурси, і як капітал. Ресурси – це активи підприємства, що обслуговують його господарську діяльність; від їх використання підприємство очікує отримати прибуток, а капітал – джерело фінансування цих ресурсів [11, с. 9]. З такою

точкою зору автор погоджується, але слід зазначити, що О.В. Коновалова пропонує розглядати оборотні кошти як активну складову майна підприємства, а отже стверджує, що це й є оборотні активи [11, с. 8]. Також оборотні активи ототожнюють з оборотними коштами Л. О. Роштейн, В. Н. Смагін, Ю. А. Арутюнов, І. В. Зелгавилс [7, 9, 18, 19].

Таблиця 1

Підходи до визначення сутності оборотних коштів

Підхід	Автори – прихильники	Сутність підходу
I. Авансована вартість у оборотні виробничі фонди і фонди обігу.	О. С. Іванілов [2], А. М. Поддєрьогін [7], Я. В. Гур'єва [5], О. Г. Білейченко [3]	Розглядає оборотні кошти як об'єктивно необхідну економічну категорію, що є авансованою в грошовій формі сукупною вартістю для створення обігових виробничих фондів і фондів обігу, що постійно переходить у процесі планомірного кругообігу з однієї функціональної форми в іншу з метою забезпечення безперервного розширеного відновлення виробництва.
II. Сукупність оборотних фондів та фондів обігу	В. С. Сухарський [1]	Розглядає оборотні кошти як сукупність оборотних фондів та фондів обігу, які використовуються для фінансування поточної господарської діяльності і виражені в грошовій формі.
III. Інвестовані засоби у поточні операції	Н. Б. Ермасова [8], В. Н. Смагін [9]	Розглядає оборотні кошти як засоби інвестовані підприємством в поточні операції в час кожного операційного циклу.
IV. Грошові кошти для створення запасів сировини, матеріалів, матеріальних цінностей	Л. О. Роштейн [7]	Розглядає оборотні кошти як грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні об'єднання для створення запасів сировини, матеріалів та інших матеріальних цінностей.
V. Грошові кошти для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу	Г. О. Швиданенко, С. Ф. Покропивний, С. М. Клименко [6]	Розглядає оборотні кошти як сукупність грошових коштів підприємства, необхідних для формування та забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу.

Ми вважаємо, що оборотні активи є ширшим за поняття «оборотні кошти». Оскільки загальноприйнятий поділ оборотних коштів на оборотні фонди та фонди обігу не враховує такої складової господарських засобів підприємства, як поточні фінансові інвестиції.

Я. В. Гур'єва зазначає, що в умовах ринкових відносин більш підходить термін «капітал». Капітал як економічна категорія є поняттям ширшим за оборотні кошти і може бути як джерелом формування майна (фінансові ресурси, необхідні для його розвитку), так і засобом виробництва (майновою масою виробництва) [5, с. 8, 9]. З цим поглядом можна погодитися тому, що поняття «оборотний капітал» об'єміше за поняття «оборотні кошти», оскільки в ньому відображається суть ринкових відносин.

Переважає більшість науковців, а саме: М. Д. Білик [10], В. А. Познаховський [12], Г. Б. Тітаренко [13], А. М. Карбовник [14], В. Г. Маргасова [15], Я. Б. Дропа [17] оборотні кошти, оборотний капітал та оборотні активи розглядають як синоніми.

С. В. Калабухова [16] та В. Г. Маргасова [15] зазначають, що для вітчизняної економіки термін «оборотний капітал» є відносно новим. Більш звичним і застосованим є термін «оборотні кошти». Тобто С. В. Калабухова ототожнює вищезазначені поняття та наголошує, що їх зміст змінювався під дією часу, тобто реформування відносин власності в Україні, яке обумовлене переходом економіки на ринкові принципи господарювання створює необхідні умови для перетворення засобів виробництва у капітал. Автор статті не згоден з цим поглядом тому, що оборотні кошти – ресурси, а оборотний капітал – це джерело формування цих ресурсів. А. М. Поддєрьогін [4] ототожнює поняття «оборотний капітал» та «оборотні кошти».

Хибність ототожнення оборотного капіталу з оборотними активами викликана тим, що авансований в оборотні активи капітал приймає їх натурально-речову форму і тільки по закінченню операційного циклу використання оборотних активів повертається в тому ж обсязі і формі. Але оборотний капітал на відміну від активів не споживається і не витрачається, а лише авансується, аби повернутися після закінчення кожного свого обороту в тій же формі для наступного авансування. Та все ж капіталом стають не всі авансовані в оборотні активи грошові кошти, а тільки ті, що забезпечують економічний, соціальний або екологічний ефект.

На основі проведеного дослідження теоретичних положень вважаємо за потрібне навести

розмежування понять «оборотні кошти», «оборотні активи» та «оборотний капітал» шляхом наведення основних елементів, що входять до їх складу в табл. 2.

Таблиця 2

Склад оборотних коштів, оборотних активів та оборотного капіталу

Основні елементи оборотних коштів, оборотного капіталу та оборотних активів	Оборотні активи, оборотні кошти, оборотний капітал		
1. Витрати майбутніх періодів	Оборотний капітал	Оборотні кошти	Оборотні активи
2. Виробничі запаси:			
- сировина			
- основні та допоміжні матеріали			
- паливо			
- тара			
- МШП			
3. Незавершене виробництво			
4. Готова продукція			
5. Товари			
6. Грошові кошти та їх еквіваленти			
7. Дебіторська заборгованість			
8. Векселі одержані			
9. Поточні фінансові інвестиції			

Таким чином, згідно авторського бачення оборотні кошти, оборотні активи й оборотний капітал є трьома категоріями, які характеризують майже одні й ті ж об'єкти: оборотні фонди та фонди обігу, але при цьому оборотний капітал є ширшим поняттям за оборотні активи та оборотні кошти, так як включає елементи як оборотних активів, так і оборотних коштів. Різниця між оборотними активами та оборотними коштами полягає у тому, що оборотні кошти не включають поточні фінансові інвестиції, але до їх складу входять витрати майбутніх періодів на відміну від оборотних активів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного дослідження та узагальнення наукових підходів до визначення сутності оборотних коштів автор пропонує уточнити поняття «оборотні кошти», яке найбільш повно відбиватиме економічну сутність. Оборотні кошти – це авансовані грошові кошти або їх еквіваленти в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу на рік або операційний цикл для забезпечення безперервного та планомірності процесу господарської діяльності та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства.

Дане визначення підкреслює, по-перше, вартісну природу оборотних коштів, по-друге, визначається термін авансування, по-третє, виділяється речове втілення оборотних коштів – оборотні виробничі фонди і фонди обігу, по-четверте, визначається мета авансування – досягнення достатнього рівня прибутковості.

Дане визначення буде покладено в основу системи управління оборотними коштами, яке знайде своє відображення в подальших дослідженнях.

Література

1. Сухарський В. С. Економічний словник: довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 328 с.
2. Іванілов О. С., Кушнір Т. Б., Фурса В. А., Жилякова С. Г. – Економіка підприємства: Підручник / Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури. – Харків, 2007. – 704 с.
3. Білейченко О. Г. Структура обігових коштів в умовах ринкової економіки. // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 70 – 72.
4. Поддєрьогін А. М., Буряк Л. Д., Нам Г. Г. та ін. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – 3-є вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
5. Гур'єва Я. В. Обігові кошти та резерви підвищення ефективності їх використання (на базі промислових підприємств м.Харкова): автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Харківський національний університет ім. В. Н.Каразіна. — Харків, 2000. — 18 с.
6. Економіка підприємства: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Г. О. Швиданенко, С. Ф. Покропивний, С. М. Клименко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 248 с.
7. Рошгейн Л. А. Оборотные средства в промышленности: Підручник. – М.: ФиС, 1986. – 93 с.
8. Ермасова Н. Б. Финансовый менеджмент: Конспект лекций. – М.: Юрайт-Издат, 2007. – 192 с.
9. Смагин В. Н. Финансовый менеджмент. Краткий курс: учебное пособие. – М.: КНОРУС, 2007. – 144 с.
10. Білик М. Д. Управління фінансами державних підприємств: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.04.01/ Українська академія банківської справи. — Суми, 2000. — 27 с.
11. Коновалова О. В. Аналіз оборотних активів підприємства (на прикладі підприємств

гірничорудної промисловості Кривбасу): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04/ Київський нац. економічний університет. — Київ, 2003. — 14 с.

12. Познаховський В. А. Облік та аналіз оборотних активів господарських товариств: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04/ Тернопільська академія народного господарства. — Тернопіль, 2005. — 21 с.

13. Тігаренко Г. Б. Концептуальні підходи до визначення поняття «оборотні активи» в бухгалтерському обліку та аудиті // Бізнес – навігатор. — 2008. — №1 (14). — С. 32 – 38.

14. Карбовник А. М. Управління оборотними активами промислових підприємств (на прикладі поліграфії України): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / Львівський Національний університет імені Івана Франка. — Львів, 2001. — 16 с.

15. Маргасова В. Г. Управління оборотним капіталом та оцінка його впливу на фінансовий стан підприємств (на базі харчової промисловості Чернігівського регіону): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / Національна академія державної податкової служби України. — Ірпінь, 2005. — 19 с.

16. Калабухова С. В. Аналіз і управління оборотним капіталом підприємства (на матеріалах сервісних підприємств агропромислового комплексу Івано-Франківської області): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / 08.06.04/ Київський національний економічний університет. — Київ, 1999. — 14 с. — укр.

17. Дропа Я. Б. Організація управління оборотним капіталом промислових підприємств України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Львів, 2006. — 20 с.

18. Арутюнов Ю. А. Финансовый менеджмент : учеб. пособие. — 2-е изд., стер. — М.: КНОРУС, 2007. — 312 с.

19. Зелгавилс И. В. Финансы предприятий: Учебное пособие. — М.: ООО «ВИТ + РЭМ», 2002. — 352 с.

Надійшла 27.12.2008 р.

УДК 658.1 (477)

Ю. М. МАНУЙЛОВИЧ
Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ ЗАСОБАМИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Розглянуто економічну сутність формування оборотних засобів та особливості їх управління на прикладі ТОВ «Плюс» в м. Шостка Сумської обл. Особливу увагу приділено новітнім шляхам покращення ефективності використання оборотних засобів на підприємствах інноваційного розвитку економічних відносин.

There has been considered the economic gist of the circulating assets formation and the peculiarities of their management on the example of the «Plus» Ltd in Shostka of Sumy region. Special attention has been paid to the up-to-date ways of the efficiency improvement of the circulating assets application on the enterprises of the economic relationships innovative development.

Вступ. В сучасних умовах конкурентного ринку ефективно управління основними економічними процесами: формуванням та використанням оборотних засобів в оперативній діяльності вирішує ряд питань стратегічного розвитку підприємства і забезпечує кінцеві результати господарської діяльності. Більшість вітчизняних підприємств не витримують жорстокої конкуренції, не досягають високого рівня доходності через нестачу обігових коштів, потоків оборотних засобів. Проблема оцінки рівня забезпеченості підприємств оборотними засобами, джерел їх фінансування, визначення ефективності використання та їх якісного нормування дуже складна та актуальна з позиції прийняття стратегічних управлінських рішень на кожному підприємстві.

Значення оборотних засобів в контексті їх ролі в доходності підприємств досліджували в своїх працях А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс.

Значний вклад у визначення стратегії використання оборотних засобів зробили вітчизняні та зарубіжні економісти В.Т. Андрійчук [1], Г.Ф. Білоусенко, Ю. Брігхем, Л.А. Демчук, Я.Н. Кагнер, Н.С. Лисиціан, А.М. Мороз [2], М.З. Пізенгольц, Д.В. Полозенко, П. Ревентлоу та інші.

На наш погляд, методичні та практичні питання управління процесами формування й раціонального використання оборотних засобів не повною мірою досліджені і потребують сучасного переосмислення та внеску нових пропозицій.

Отже, основною метою даної статті є розробка пропозицій щодо усунення проблем формування й ефективного використання оборотних засобів підприємств.

Результати дослідження. Підходячи до розгляду основних проблем слід визначитись з розумінням поняття «оборотні кошти». Так А. В. Шегда, наприклад, розглядає оборотні кошти, як сукупність коштів, що забезпечують поточну діяльність підприємства у сфері виробництва та у сфері обігу [1 – 3].

Більшість економістів визначають категорію оборотних засобів, як грошовий вираз сукупності